

FRI-K1-1-QHE-01

NEW EDUCATIONAL PLATFORMS IN HIGHER EDUCATION¹

Prof. Velizara Pencheva, PhD

“Angel Kanchev” University of Ruse

E-mail: vpencheva@uni-ruse.bg

Cor. Mem. Prof. Hristo Beloiev, DTSc

“Angel Kanchev” University of Ruse

E-mail: hbeloiev@uni-ruse.bg

Assoc. Prof. Maria Fartunova, PhD

Ministry of Education and Science

E-mail: m.fartunova@mon.bg

Assoc. Prof. Radoslav Kyuchukov, PhD

“Angel Kanchev” University of Ruse

E-mail: rivanov@uni-ruse.bg

***Abstract:** Higher education is a conservative system. At the same time, it is constantly evolving. The principle is "Student centered education".*

New platforms for higher education are specified in the work:

The process of updating the training documentation.

The "Teaching Technology" section of the curricula.

Practical training - a mandatory component of curricula.

Joint educational programs between higher education institutions in the country and abroad.

Coordination of quality education systems between higher education institutions in the country and abroad.

Active survey to evaluate educational activities.

Publishing activity of the higher schools.

On these platforms and their elements an increase in the quality of higher education is achieved.

***Keywords:** Platform; Higher Education; System; Curricula; Quality Education Systems; Publishing activity.*

***JEL Codes:** L10, L11*

ВЪВЕДЕНИЕ

Висшето образование е консервативна система. В същото време то се развива динамично – съобразено с регионалните, националните, европейските и глобалните изисквания.

Висшето образование се характеризира по различни, взаимно допълващи се начини: човешко право; услуга; обществено благо (да получаващ, но и да даващ); средство за професионална реализация; средство за социализация; средство за демократизация; инвестиция.

В процес на реализация е Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014-2020 г. [1]. Възприети са Стандарти и насоки за осигуряване на качеството в Европейското пространство за висше образование (ESG) [2]. Въведена е Критериална система на Националната агенция за оценяване и акредитация (НАОА) за оценяване и акредитация в съответствие със стандартите и насоките за осигуряване на качеството в Европейското пространство за висше образование (ESG) [3].

---

¹ Докладът е представен на 56-та Научна конференция на Русенски университет „Ангел Кънчев“ и Съюз на учените – Русе „Индустрия 4.0 Бизнес среда. Качество на живот“ с оригинално заглавие на български език: Нови образователни платформи във висшето образование

В работата са специфицирани методични образователни платформи – нови като подходи или като съдържание.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Висшето образование - центрирано към студентите

Принципът „Студентите – център на системата за висшето образование” е основополагащ във висшето образование през цялото му историческо развитие. Този принцип подлежи да разширяване, като обхват и като въвеждане на принципно нови елементи, предвид интернационализацията на висшето образование и извеждането на негови нови позиции в дигиталното общество. Стандартите и насоките за осигуряване на качеството в Европейското пространство за висше образование (ESG) поставят обучението, преподаването и оценяването да са ориентирани към студентите (акцент в Стандарт 3 от ESG [2,3]).

Предвид динамиката на развитието в национален и глобален план на науката, технологиите и иновациите, висшите училища следва да си поставят за цел доброто образование да осигури бъдещата дейност на студентите поне в план до около 20 години след дипломирането (2040-2050 година - т.е. поне за половината от техния активен цикъл на работа и творчество). Оценяването и управлението на качеството на образованието трябва да бъдат съобразени със студентските цели и очаквания (добра професионална подготовка, успешна професионална реализация).

Управлението на качеството на висшето образование трябва да се оценява не статично, а в неговата динамика на непрекъснато подобрене [4]. Студентите трябва да бъдат привличани към активност и водеща позиция при оценяване на учебната документация и с обратна връзка чрез активно анкетиране за качеството на образователните дейности.

Академичността е задължителен елемент в отношението към студентите. Академична култура на преподавателите не е анахронизъм и освен другото, следва да съдържа: поддържан външен вид, добро възпитание, грамотно изразяване, професионална и научна убедителност, нормативна осведоменост, дигитална компетентност, съпричасност, обща култура, обществен авторитет, други достойнства.

Нови професии и квалификации и нови професионални направления и специалности във висшето образование

Четвъртата индустриална революция – „Индустрия 4.0” и свързаните с нея „Интернет на нещата („IoT”), дигитална трансформация и високи технологии, неизбежно ще доведе до разкриването на нови професии и квалификации. В системата на висшето образование това ще рефлектира в актуализиране на образователната структура, на базата на специфициране в глобален, европейски и национален план на нови професии и квалификации, които ще се развиват и ще са актуални на пазара на труда в следващите поне 20 години.

Подлежи на обективна оценка потенциалът на националната образователната система в обучението по новите професии, като се започне от средното образование и се развие във висшето образование от съответни професионални направления и степени.

Откриването на нови и редианът на съществуващи професионални направления и специалности следва да се надгради върху фундамента на съответните висши училища, със съществуващи профил, налични академичен състав и материална и информационна база. Трябва да бъдат обективно формулирани наименованието, квалификационната характеристика и учебното съдържание на новите специалности във висшето образование, в новите професии и квалификации.

Работа с мотивираните студенти

Намаляването на кандидатстудентския контингент и масовизацията на приема на студенти във висшите училища, създават практиката последните да си пазят студентите, за да не напускат. Има тенденция да се работи повече с посредствените студенти. А всъщност

мотивирани студенти са пример за студентската общност. Работата с тези студенти и тяхното поощряване ще позволи да се развива и направлява развитието им. Това не може да не окаже въздействие върху кондицията на цялата студентска общност.

Катедрите и факултетите трябва да провеждат системна селекция на студентите, които имат потенциал за развитие, които са доказано мотивирани. За тези студенти трябва да осигуряват: ръководство и подпомагане от преподаватели с доказани научна, педагогическа и професионална квалификация и комуникативност; работни места в специализирани университетски лаборатории и зали; финансиране за участие в студентски научни форуми (университетски, национални, международни); възможности за усъвършенстване на езиковата подготовка; включване в национални и международни програми за мобилност; материално стимулиране чрез участие в научни и приложни разработки; насочване към обучение в магистърски и докторски програми, специализации; привличане за даване на мнение по отношение на учебната документация, технологията на обучението, учебната литература, други академични дейности. Преподавателите, които работят успешно за развитието на мотивирани студенти, следва да бъдат стимулирани в кариерното си развитие.

Активно проучване на мнението за оценка на образователните дейности

Законът за висшето образование нормира „... проучване на студентското мнение най-малко веднъж за учебна година.” В контекста на принципа „Висше образование, центрирано към студентите” се предполага организирана системност и регулярност на обратната връзка [4] по номенклатура от въпросни листи, която обхваща: студенти, докторанти, преподаватели, административен персонал, випускници, работодатели, други. Проучват се образователни, изследователски, административни, кариерни, алумни, битови, спортни, културни и други дейности в полза на студентите, както и ефективността на антикорупционните практики на висшите училища. На базата на анализ на данните от проучванията се предприемат коригиращи и превантивни действия.

Приложение на системи по качество на образованието, съгласувани между висши училища от страната и чужбина

Законът за висшето образование нормира: „Висшето училище осигурява качеството на образованието и научните изследвания чрез вътрешна система за оценяване и поддържане на качеството на обучението и на академичния състав ...”. Актуалната критериална система на НАОА е в контекста на Стандарти и насоки за осигуряване на качеството в Европейското пространство за висше образование (ESG).

В национален план необходимо допълнение съдържа: разработване и прилагане на рамкова национална документация по качество на образованието; издаване на национален наръчник по качеството на висшето образование; провеждане на преглед/сравнение на системите по качеството на образованието на висшите училища със сходни профил и професионални направления; национална мултипликация на опита и добрите практики по качеството на образованието [5]; регулярност на провеждане на Националната конференция по качество на висшето образование.

В националната рамка всяко висше училище трябва да отрази своята специфика. Сертифицирането на системите за управление на качеството на висшите училища може да бъде допълващо формално действие с организиращ и дисциплиниращ ефект. Важен елемент е провеждането на независими одити на системите по качеството: вътрешни одити във висшето училище – едни звена одитират други; външни одити – между партньорски висши училища.

Реализиране на съвместни образователни програми между висши училища от страната и чужбина

Националното сътрудничество и интернационализацията на висшето образование предполагат реализация на съвместни образователни програми. Развитието на тази дейност

съдържа: провеждане на обучение по съгласувана учебна документация; провеждане на обучението, разпределено между висшите училища (част от обучението напр. семестър е в едното, а другата част – в партньorskото висше училище); получаване на двойна диплома, призната от партньорските чуждестранни висши училища и от техните държави – напр. от държави с акредитационни агенции, членове на ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education), включени в EQAR (European Quality Assurance Register) [2].

Националната интеграция и националната мобилност биха дали като положителен резултат получаването на двойна диплома при съвместно обучение в две български висши училища, при спазване на нормативната уредба.

Процес на обновяване на учебната документация

Учебната документация е основополагащ елемент на всяка образователна система, в т.ч. на висшето образование. Консервативността на висшето образование предполага запазване на традициите, утвърждаване на академичните ценности и прилагане на добри образователни и изследователски практики. В същото време висшето образование, във всички негови области, е динамична система, развиваща се в европейското и глобалното пространство за висше образование и безусловно - в конкурентна среда [1,5,6].

Усъвършенстването на процеса на обновяване на учебната документация се базира на системност и регулярност на обновяването – с препоръчителен преглед от два пъти през един акредитационен цикъл. Непопулярни, но необходими мерки са свързани с: отпадането на неактуален учебен материал от действащи учебни дисциплини, предвид динамиката на научното развитие; отпадането на учебни дисциплини, които не се вписват в контекста на специалността или не са актуални. Това не отменя въвеждането на нови учебни дисциплини: за актуализация на знанията в съответствие с нивото на науката; в иновационни технологии и дейности; в нови научни области. Съпътства се с въвеждане на нови активни форми на обучение. На базата на провеждане на регулярен одит на учебната литература се извършва актуализация на основната и допълнителната учебна литература.

Обновяването на учебната документация се мотивира с: привеждане в съответствие със Стандарти и насоки за осигуряване на качеството в Европейското пространство за висше образование (ESG); изпълнение на препоръки по линия на следакредитационно наблюдение и контрол (САНК) от Националната агенция за оценяване и акредитация (НАОА); съгласуване в национален и международен план (напр. по национални и международни образователни и изследователски проекти); становища на работодателски организации и с професионални и научни неправителствени организации; мнение на студентите и докторантите от регулярни анкетни проучвания; изисквания в контекста на Индустрия 4.0, Интернет на вещите (IoT), високите технологии [5].

Технология на обучението в учебната документация

Учебните програми следва да нормират технологията на обучението. Обособяването ѝ като самостоятелен раздел в учебната документация предполага специфициране на нейното съдържание и на мерките за реализация на учебния процес. Примерното съдържание на такъв раздел съдържа: организация и съдържание на учебния процес; изисквания за педагогически квалификация на преподавателите; специфициране на креативни методи за обучение; специфициране на активни форми на обучение; процедури за оценяване, осигуряващи мотивиране, информиране, многофакторност и обективност на оценките; процедури за реакция на мнения от анкетиране, жалби на студентите, прояви на дискриминация. Дефинира се разграничаване на задълженията и отговорностите на академичния състав и административно-помощния персонал в учебния процес.

Практическото обучение – задължителен компонент в системите по качеството

Практическото обучение подлежи на институционализиране в университетските системи за оценяване и поддържане на качеството на обучението [7]. За всички практики и стажове съгласно учебния процес се разработва учебна документация (учебни планове и

програми). Упражненията (лабораторни/практически/семинарни упражнения) са само елемент на въведение в процеса на практическо упражнение. Практическото обучение съдържа съчетаване на теоретичното обучение с професионалното обучение, с доказана (с отчет и изпит или друга процедура) професионална квалификация. Целесъобразно е издаването на документ за професионална квалификация, отделно от дипломата за висше образование.

Ръководството на стажовете и практиките трябва да бъде задължително от университетски преподаватели със съответната научна, професионална квалификация и отговорност (да не бъде дейност между другото). Недопустимо е студентите сами да търсят място за практика. Студентските практики могат да бъдат елемент на практическото обучение, само при управление от висшето училище и в съответствие с учебна програма за съответната практика съгласно учебния план. Студентските стажове по програми от последните години много пъти са оставяни на управление от приемащите фирми или от ментори, с което не винаги е постигано ефективно практическо обучение.

Базата за практическа подготовка трябва да бъде със съвременен високотехнологичен осигуряване: собствена база на висшето училище; база на водещи базови фирми и институции. Включването на висшите училища в клъстери с високи технологии създава условия за ползване, както на база за съвместна изследователска и внедрителска дейност, така и на база за практическо обучение.

Практическото обучение се обогатява с привличане на мултинационални фирми и институции за осигуряване на лектори с висока професионална квалификация, както и с прилагане на междууниверситетско партньорство в практическото обучение.

Развитието на дистанционната форма на обучение предполага провеждане на пълноценно практическо обучение, равностойно с това при конвенционалните редовна и задочна форми.

Добри издателски практики във висшето образование

Издателската дейност е присъща на университетските дейности и учебната литература подлежи на официализиране (рецензиране, ISBN) – както на издания на хартиен носител, така и на електронни издания, защита на авторските права). Независимо от спазването на принципа за академична свобода, уместно е университетските преподаватели да издават своите учебници, учебни пособия, монографии и други чрез университетските издателства.

Добрите издателските практики, въведени в актуалните системи за висше образование, предполагат: провеждане на регулярни одити на учебната литература; гъвкаво актуализиране на учебната литература чрез електронни издания; съобразяване на спецификата на електронните издания във формите на обучение (редовна, задочна, дистанционна [8]); провеждане на ежегодни изложби, представяния и конкурси за учебна литература. Пълното дигитализиране на фондовете на университетските библиотеки е без алтернатива.

Професионални образователни стандарти във висшето образование

Професионалните образователни стандарти съчетават изискванията за професионална квалификация с академичните методи и средства за тяхното реализиране. Тези стандарти специфицират, напълват със съдържание, формират и градират операциите по планиране, организация, реализация и оценяване на ефективността на професионалните образователни дейности. Съобразяват се изискванията и удовлетвореността на клиентите на академични образователни услуги в най-общ смисъл: студенти, докторанти, специализанти; корпоративни клиенти; професионални общности (гилдии); обществото и държавата като цяло; международни организации, съюзи и общности. Наличието на дисциплиниращ ефект не е противоположано на общоприетите академични свободи и практики, а по принцип стандартизацията е доброволна.

Стандартите следва да се разглеждат в следните рамки на системата по качество на образованието: институционална рамка; квалификационна рамка (минимални и максимални равнища на необходимите знания и умения); учебно-методична рамка; организационна

рамка (в т.ч. времево планиране - разпределение и разполагане); технологична рамка; документационна рамка (спецификация и унифицирана форма на документите, информационно съгласуване и информационна съвместимост на документите, организация на документооборота).

Предполага се съгласуване на съдържанието на учебната документация, особено на съдържанието на учебни дисциплини, имащи роля при формирането на специалности от съответни професионални направления в национален и международен план. В същото време висшето образование, като конкурентна система, предполага известна свобода в академичните рамки: съобразяване с регионалните особености; университетската политика; не на последно място правото на преподавателя да внесе свои приноси с научна и професионална стойност (в т.ч. уникални и иновационни разработки и подходи).

Преходът от средното към висшето образование

Висшето образование е надстройка на средното образование. Масовизацията на висшето образование, създаде в някои случаи условия за приемане във висшите училища на лица със средно образование, които нямат необходимите знания и умения, нямат мотивация, а понякога - нямат лични качества и потенциал за развитие. В същото време двете системи – за средно и висше образование - не винаги работят съгласувано, в единна философия, за постигане на общи цели и решаване на изпълними задачи с поглед в бъдещето в полза на обществото и икономиката.

Управлението на прехода от средното към висшето образование предполага нормативно регулиране на професионалната верига: средно образование (ученик) – висше образование (студент в съответни образователни степени) - професионална реализация (специалист със съответна квалификация) - продължаващо обучение (учене през целия живот). Най-общо това предполага: документирано съгласуване на професионалните образователни стандарти на системите на средното и висшето образование; участие на висшите училища при откриване на обучение по нови професии в средните училища (методично съдействие, разработка на учебна документация); интегриране на средни училища със съответен профил с висши училища (вкл. създаване на университетски гимназии) с участие на университетски преподаватели в учебния процес.

Висшите училища следва да се обърнат към системата на средното образование чрез системно представяне на техните възможности и дейности в средни училища със сходен профил. Тази дейност трябва да се провежда не инцидентно, по време на кандидатстудентската кампания, а системно, организирано и информативно. Това позволява вземане на информирано и мотивирано решение от учениците за избор на специалност от висшето образование. Целесъобразно е разработване и изпълнение от висшите училища на програми за съвместна работа със средни училища от съответен профил (с организационно, методично, материално, информационно, финансово осигуряване). Като системен и непрекъснат процес следва да бъдат: предоставяне на мотивирани ученици на база за професионална подготовка в специализирани лаборатории и бази на висшите училища; проследяване на развитието, потенциала и мотивацията на учениците с оглед продължаване на обучението във висше училище.

Професионални съвети

Професионалните съвети нямат аналог в България в различните дейности в икономиката, образованието, обслужващата сфера, публичния сектор, неправителствените организации, в т.ч. професионалните организации, други. Те контролират кадровото и професионалното развитие, като представляват филтър и гарант за професионална компетентност. Управлят професионално човешкия фактор (образование, подбор, подготовка, насочване, мотивация на кадрите, персонална подкрепа, продължаващо обучение за квалификация и преквалификация). Така например приемането на работа предполага призната от професионалния съвет диплома за образование, доказана професионална квалификация и легитимно членство в професионалната гилдия. Една от

функциите на тези съвети да селектират и да препоръчват за прилагане технологии, решения, научни разработки и др. Следят за търсенето на съответните професии в държавните структури, икономиката, публичните дейности. Професионалните съвети в различните области следва да се предвидят в съответните закони за съсловните организации. Висшите училища, в контакт с бизнеса, публичните институции и неправителствения сектор, следва да бъдат инициатори за формиране на професионални съвети.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В работата е предложен набор от образователни платформи – нови като подходи и нови, като съдържание и възможности за развитие и усъвършенстване:

- Поставяне на студентите в центъра на образователната система, с особено внимание, насочено към активното проучване на мнението за оценка на образователните дейности и към работата с мотивираните студенти.

- Подготовка на специалисти в нови професии и квалификации и в нови професионални направления и специалности във висшето образование, в условията на четвъртата индустриална революция – „Индустрия 4.0” и свързаните с нея „Интернет на нещата („IoT”), дигитална трансформация и високи технологии.

- Приложение на съгласувани системи по качество на образованието и реализиране на съвместни образователни програми между висши училища от страната и чужбина.

- Усъвършенстване на учебната документация, технологията на обучението, практическото обучение, издателската дейност.

- Въвеждане на професионални образователни стандарти и създаване на професионални съвети. Актуализация на образователната структура в системата на висшето образование при появата на нови професии и квалификации в четвъртата индустриална революция „Индустрия 4.0”. Управление на прехода от средно към висше образование, създаващо предпоставки за поставяне на общи цели и решаване на изпълними задачи в полза на икономиката и обществото.

REFERENCES

Strategy for development of Higher Education in the Republic of Bulgaria for the 2014 - 2020 period. Sofia, Bulgaria, 2014

Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Bruselles, Balgium, 2015 (ISBN 978-9-08-168672-3).

NEAA Criteria for assessment and accreditation in accordance Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Sofia, NEAA, 2016

Boneva V., R. Kyuchukov. Academic Community's Opinion regarding Evaluation and Accreditation Procedures. 55th Annual Conference of Ruse University. Reports Best Paper Crystal Prize. Ruse, 2016 (ISSN 1311-3321)

Pencheva V., R. Kyuchukov. The research universities in the higher technical education in Bulgaria. 56th Science Conference of Ruse University, Ruse, Bulgaria, 2016

Pencheva V., M. Fartunova, R. Kyuchukov. Development of the paradigm "The quality of higher education in the University of Ruse". Annual Science Conference of Ruse University, vol. 53, 2015 (ISSN 1311-3321)

Fartunova M., V. Pencheva, R. Kyuchukov. Practical training in the Quality of Higher Education. Annual Science Conference of Ruse University, vol. 53-9, 2014 (ISSN 1311-3321)

Pencheva V., R. Kyuchukov. Evaluation of distance learning. Reports, Vth National Conference on e-Learning. Ruse, 2014